

12. Скребцова Т. Г. Когнитивная лингвистика : [курс лекций] / Т. Г. Скребцова. – СПб. : Изд-во филол. ф-та СПбГУ, 2011. – 256 с.
13. <http://www.natcorp.ox.ac.uk>.
14. <http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn>.
15. Rosch E. Principles of categorization [Electronic Resource] / [eds E. Rosch, B.V. Lloyd] // Cognition and Categorization. – Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Publishers. – 1978. – Mode of Access : http://commonweb.unifr.ch/artsdean/pub/gestens/f/as/files/4610/9778_083247.pdf.

Жарковская И. В., Захарова К. И. Гиперо-гипонимия как показатель внутренних концептуальных связей (на примере реализаций концепта ДЕТСТВО в английском языке).

Статья посвящена исследованию реализаций концепта ДЕТСТВО в современном английском языке. Осуществлен анализ гиперо-гипонимических связей лексико-семантических вариантов номинации *childhood*, которая является именем концепта. Полученная иерархическая система позволяет рассмотреть процессы категоризации, в которых задействован концепт ДЕТСТВО, с точки зрения теории прототипов.

Ключевые слова: категоризация, концептуализация, гипоним, гипероним, прототип.

Zharkovskaya I. V., Zakharova K. I. Hypero-hyponymy as an indicator of inter-conceptual relations (as a case study of realizations of the concept CHILDHOOD in Modern English).

The article deals with the research of realizations of the concept CHILDHOOD in Modern English. The analysis of hypo-hyponymic relations of the lexical-semantic nomination *childhood*, which is the name of the concept, has been provided. The received hierarchic system allows analyzing the processes of categorization, which involve concept CHILDHOOD, from the prototype theory point of view.

Keywords: categorization, conceptualization, hyponym, hypernym, prototype.

**Зорницька І. В.
Житомирський державний університет
імені Івана Франка**

МОДЕЛЮВАННЯ ІНШОМОВНОСТІ ПЕРСОНАЖІВ ЯК ХУДОЖНЯ СТРАТЕГІЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ТЕКСТІ

У статті аналізується художня стратегія моделювання іншомовності персонажів, яка розглядається як гібридний лексико-граматико-стилістичний феномен. Розроблено низку принципів для класифікації мовленнєвих засобів, уживаних із метою реалізації вищезгаданої стратегії. Стверджується, що іншомовність персонажа може проявлятися у вигляді елементів прямого мовлення на тлі умовної лексико-граматичної та/або стилістичної нейтральності відповідного мікроконтексту, спеціально акцентуватися автором у складі ремарок або функціонувати як єдиний комплекс перших та других. Крім того, у складі як персонажного, так і авторського мовлення виокремлено явища нижчого порядку, природа кожного з яких детермінована конкретним типом переважно вживаних мовленнєвих засобів.

Ключові слова: іншомовність, моделювання, художня стратегія, гібридний лексико-граматико-стилістичний феномен.

В умовах сучасного світу на тлі глобалізації, з одного боку, та чергових хвиль глобальної міграції, з іншого, – істотних змін зазнають не лише соціокультурні, але й мовні ландшафти провідних країн світу. Нещодавні емігранти та їх нащадки, які нерідко залишаються білінгвами, широко використовують мовленнєві звички, набуті в ході спілкування рідною мовою, у нових, іншомовних контекстах, що з огляду на масовість та різноманітність конкретних проявів цього процесу поступово породжує

нові соціолекти та розвиває узуальні норми відповідної мови, формуючи в такий спосіб нове мовне "обличчя" сучасного світу.

У власне філологічному вимірі проблеми, яка розглядається, важливим наслідком такої ситуації стало масштабне залучення в тексти сучасних літературних творів численних засобів на позначення іншомовності персонажів, які варіюють від неприховано чужорідних (іншомовних фраз, виразів та слів) до, на перший погляд, порівняно автентичних (лексичні та граматичні кальки, екзотизми, варваризми тощо). Окремою стратегією залучення таких засобів, на нашу думку, можна вважати своєрідне "моделювання іншомовності", яке має гібридну, лексико-граматико-стилістичну природу та полягає у створенні ефекту іншомовності за рахунок комбінованого залучення засобів другого типу в поєднанні зі стилістичними помилками та виразними авторськими коментарями щодо особливостей мовлення персонажа.

У сучасній лінгвістиці різні – у тому числі й споріднені з аналізованим – аспекти персонажного мовлення досліджували Т. П. Андрієнко, І. М. Аніщенко, І. А. Бехта, Н. Д. Борисенко, З. О. Ігіна, М. І. Кузнєцов, Г. О. Матковська, Р. В. Оробінська, О. Б. Склярєнко, Н. П. Авдєєва, Т. І. Большакова, О. В. Бондарук, Г. А. Геворкян, А. І. Ускова та ін. Однак, попри наявність певної кількості наукових праць із проблеми, яка аналізується, вона багато в чому залишається відкритою, а її остаточне вирішення, як ми вважаємо, є одним із актуальних завдань сучасної філології.

Метою статті є комплексна процедура моделювання іншомовності персонажів як художньої стратегії у сучасному англomовному літературному тексті.

Об'єктом дослідження є специфіка вищезгаданої художньої стратегії у конкретному літературному тексті, а предметом дослідження – номенклатура засобів, які уможливають її реалізацію. Матеріалом дослідження слугує роман М. Шейбона "The Yiddish Policemen's Union".

Досліджуваний твір написаний у жанрі альтернативної історії, що дало письменникові можливість особливо широко експериментувати як із власне авторським мовленням, так і з мовленням персонажів. За сюжетом роману, внаслідок ряду історичних подій єдиним політичним утворенням на Планеті, де можуть вільно проживати євреї, стає Федеральний округ Сітка (пор. м. Сітка в реальному штаті Аляска), якому надана широка автономія. Окрім власне євреїв, там живе корінне індіанське населення, а також певна кількість російських та філіппінських емігрантів, причому мовою міжнаціонального спілкування вони обрали їдиш. Насправді ж, текст роману написаний англійською мовою, що перетворює його на перспективний матеріал для дослідження особливостей реалізації аналізованої комунікативної стратегії в усій множині її конкретних проявів.

У ході попереднього аналізу досліджуваного матеріалу нами було розроблено низку принципів для його класифікації, на основі яких виділяємо такі різновиди мовленнєвих засобів, що слугують для реалізації вищезгаданої художньої стратегії.

Найбільш очевидний класифікаційний критерій полягає у виокремленні серед усього масиву засобів, які вживаються автором з метою моделювання іншомовності персонажів, тих мовних одиниць, які репрезентують персонажне, власне авторське та змішане, персонажно-авторське мовлення. Інакше кажучи, релікти іншомовності комуніканта можуть проявлятися як елементи прямого мовлення на тлі лексико-граматичної та/або стилістичної нейтральності відповідного мікроконтексту, спеціально акцентуватися автором у складі ремарок, або функціонувати як єдиний комплекс перших та других. Наприклад:

– у складі персонажного мовлення: “*Seems like I’ve known a lot of chess-playing yids who used smack,*” *Tenenboym says*; “*That’s the straight emes, Hershel,*” *Landsman tells the dog*. “*They used dental records*”; “*So, nu,*” *Berko says*. “*So what do you think?*” [1]. Як бачимо, в усіх випадках іншомовність персонажів експлікується через уживання англійських лексем, які можна розглядати як компоненти специфічного “єврейського” соціолекту англійської мови [2, с. 132 – 146], або ж, у випадку зі словом *smack* (жарг. нарк. ‘героїн’, від їдиш. *shmek* – ‘вдих, втягування носом’), як етимологічно вмотивовані маркери іншомовності. В інших випадках персонажі використовують питому англійську лексику, яка, однак, уживається у складі повних або часткових кальок: “*A black year on him*” [1] (калька з їдиш, де *shvarts yor*, тобто *black year*, є евфемізмом для ‘диявол’) [3, с. 661]. “*Woe is me, Meyer, you want us to go out to Verbov Island?*” [1], де англійське *woe is me* є калькою з їдиш. *vey iz mir* – досл. “горе мені” [3, с. 279]. “*Enough with expulsions and migrations and dreaming about next year in the camel lands. It’s time for us to take what we can get and stay put*” [1] (часткова перифрастична калька з ївр. *l’shanah haba’ah b’Yerushalayim* – досл. “наступного року – в Єрусалимі”, заключна фраза Пасхальної Агади) [4] тощо;

– у складі авторського мовлення: “*Velvel speaks Russian now, with a Yiddish accent, offering his wishes for the resumption of friendly relations between his opponent’s mother and a well-endowed stallion*”; “*His Yiddish sounds a bit exotic to Landsman, flavored with Dutch maybe*”; “*No harm has been done,*” *he says, his supple Yiddish fitted with a stiffening wire of the German accent to which he and his fellow yekkes, even after sixty years, stubbornly cling*” [1] тощо. У цих та інших аналогічних випадках особлива виразність мовлення персонажів досягається лише за рахунок авторських коментарів щодо його особливостей;

– у складі змішаного, персонажно-авторського мовлення: “*Somebody was looking for the yid,*” *Benito says in his rough and fluent Yiddish*. “*Two, three months back. A couple somebodies*”; “*Like that of most Russian immigrants, the man’s Yiddish is experimental and brusque. He reminds Landsman of somebody, though Landsman can’t say whom. I give him such a kick to his ass for him*”; “*A need to repeat the rash threats of yore does not, I assure you, exist, Detective Shemets,*” *the reporter says in his swift and preposterous Yiddish*. “*Evergreen and ripe with the sap of their original violence they remain*” [1]. Як бачимо, виразність мовлення персонажів досягається за рахунок комбінованого вживання специфічної лексики, граматики або стилістики, з одного боку, та авторських коментарів щодо особливостей володіння мовою кожним із них, – з іншого.

В аспекті частотності вживання автором мовленнєвих засобів трьох вищезгаданих типів слід констатувати деяке переважання засобів третього типу, що пояснюється важливістю створюваного в такий спосіб стилістичного ефекту в контексті авторського художнього задуму та, як наслідок, установкою на максимально можливу насиченість конкретних проявів іншомовності персонажів.

Крім того, у складі як персонажного, так і авторського мовлення виділяємо ряд різновидів нижчого порядку, природа яких детермінована конкретним типом переважно вживаних мовленнєвих засобів. Зокрема, у мовленні персонажів виокремлюємо:

– граматичні маркери іншомовності: “*Seen him around maybe a few time. Funny guy. Talk a little Tagalog. Sing a little Filipino song. What happen, he not dead?*” “*Somebody see him sneaking in and out of there. Carrying things. A can of propane. Maybe he living inside the empty store*” [1] тощо;

– лексичні маркери іншомовності: *“That’s nice. Too bad every other Jew in this accursed potato paring of a District kept right on banging me a kettle all day long”* [1] (калька з їдиш. *hak mir nisht keyn tshaynik*) [5, с. 66]; *“A black-hat lawyer,” Berko says, and it’s a kind of moan or plea directed toward Landsman. “Woe is me”* [1] (див. вище) тощо;

– фонетичні маркери іншомовності: *“Frank.” He pronounces the name American-style, with a long, sharp vowel and a shadowless R. “Ah, no”; “Beth Tikkun?” says the sergeant, as if it’s an American girl whose last name rhymes with “chicken”* [1] тощо;

– стилістичні маркери іншомовності: *“The motivation, Detective, for my leaving a cup of terrible coffee and a broken appointment with an informant who, in any case, lacks anything resembling information, to come out here and risk your possible anger.” “Brennan, please, I beg you to speak American,” Berko says. “What the fuck do you want?”* [1].

При цьому цікаво зазначити, що автор вибудовує своєрідну градацію вищезгаданих маркерів. Так, граматичні помилки, які є найбільш грубими, знаходимо в мовленні малоосвічених персонажів – філіппінського продавця пончиків та росіянина з кримінальним минулим; стилістичні помилки – у мовленні американського журналіста, який вивчав їдиш в університеті, а тому володіє лише її “книжним” варіантом; лексичні маркери іншомовності вживаються ширше і не обов’язково характеризують інтелектуальні здібності мовців у негативному плані, виконуючи, скоріше, суто експресивну функцію, тоді як фонетичні маркери здебільшого використовуються для своєрідного “перемикання культурних кодів”.

Натомість у складі авторських ремарок виділяємо:

– стилістично нейтральні ремарки: *“Come on, sweetness,” he says in Yiddish. “Stop looking at it. It’s yours. I didn’t touch it”; “I figured you might say that,” he replies, sadly and in American; “Don’t be cryptic,” he says, and then in American, “What the fuck?”* [1] тощо. У цих та інших випадках автор акцентує ті особливі конотативні відтінки, які мають відповідні іншомовні слова та вирази, у зв’язку з чим для них подекуди нелегко підібрати вдалі відповідники. При цьому вирази на їдиш усе ж таки наводяться “в перекладі”, тобто читач має самостійно домислити необхідні значеннєві відтінки, а американізми – “в оригіналі”;

– стилістично забарвлені ремарки: *“Me is your burial societies,” the man says in wretched but energetic Yiddish”; “You can have five minutes,” says the young man in serviceable Yiddish”; “As he contemplates the bowl of meatballs, his body emits a weary sound, a Yiddish sound, halfway between a belch and a lamentation”* [1] тощо. У випадку зі стилістично забарвленими ремарками автор використовує особливості мовлення персонажів для створення більш об’ємних портретів кожного з них, співвідносить їх з певними типами людей, формує у читача відповідні здогади щодо їхніх характерів, уподобань, манер тощо.

Особливим різновидом стилістично забарвлених авторських коментарів можна вважати ремарки, які містять прояви стилістичної конвергенції, тобто складного стилістичного прийому, заснованого на взаємодії стилістичних засобів одного чи різних рівнів мови у результаті виконання ними єдиної стилістичної функції [6, с. 682]. Наприклад: *“Brennan studied German in college and learned his Yiddish from some pompous old German at the Institute, and he talks, somebody once remarked, “like a sausage recipe with footnotes” ... Once again he lashes himself to the tiller of his Flying Dutchman version of the mother tongue”* [1]. У наведеному прикладі стилістичний ефект створюється за рахунок одночасного вживання відокремленого епітета *pompous*, метафоричного порівняння *like a sausage recipe with footnotes*, а також розгорнутої метафори *he lashes himself to the tiller of his Flying Dutchman version of the mother*

tongue. Крім того, для адекватного розуміння стилістичної ролі словосполучення *old German* або лексичного значення слова *mother tongue* читач повинен хоча б якоюсь мірою володіти їдишем. Так, на їдиш назвою архаїчного і виразно “нижнього” варіанта цієї мови, на якому, ймовірно, і розмовляє персонаж, є *taytsh* (запозичене нім. *Deutsch*, яке слугувало для розрізнення між їдиш як германською єврейською мовою та іншими єврейськими мовами), а тому аналізоване словосполучення можна розглядати як своєрідну алюзію – *old German* означає “старий німець”, але “натякає” і на “застарілу німецьку”, *taytsh*. Словникове ж значення лексеми *mother tongue* – ‘рідна мова’ вступає в очевидне протиріччя з контекстом: персонаж не єврей, мову їдиш він вивчав лише як академічну дисципліну, а тому володіє нею зовсім не так, як зазвичай володіють рідною мовою (знає лише її “пишномовний” варіант), що, здавалося б, унеможливило б вживання вищезгаданої лексеми на позначення такого стану речей. Однак, апелюючи до лінгвістичної компетенції читача, автор насправді використовує не англійське слово *mother tongue*, а його оказіональний омонім, який утворений шляхом калькування їдишського *tame-loshn* (досл. “материнська мова”) та слугує як одна з назв мови їдиш – фактично, незалежно від того, чи є вона рідною для конкретного мовця [3, с. 383].

В інших випадках автор комбінує розлогі та порівняно нейтральні у стилістичному відношенні коментарі з численними стилістично маркованими засобами: “*Hebrew?*” *Berko says. “Mexicans speaking Hebrew?” “That’s what it sounded like to me,” Landsman says. “Not synagogue Hebrew, either.” Landsman knows Hebrew when he hears it. But the Hebrew he knows is the traditional brand, the one his ancestors carried with them through the millennia of their European exile, oily and salty as a piece of fish smoked to preserve it, its flesh flavored strongly by Yiddish. That kind of Hebrew is never employed for human conversation. It’s only for talking to God. If it was Hebrew that Landsman heard at Peril Strait, it was not the old salt-herring tongue but some spiky dialect, a language of alkali and rocks. It sounded to him like the Hebrew brought over by the Zionists after 1948. Those hard desert Jews tried fiercely to hold on to it in their exile but, as with the German Jews before them, got overwhelmed by the teeming tumult of Yiddish, and by the painful association of their language with recent failure and disaster. As far as Landsman knows, that kind of Hebrew is extinct except among a few last holdouts meeting annually in lonely halls. “I only caught a word or two. It was fast and I couldn’t follow it. I guess that was the idea” [1].* Як бачимо, стилістичний ефект, який створюється даною авторською ремаркою, виникає за рахунок об’єднання у спільному контексті та з єдиною метою суто фактологічних, стилістично нейтральних пояснень щодо особливостей мови персонажів, а також епітетів, метафор, метафоричного порівняння, алітерації тощо (т.зв. тропеїчно-фонетична стилістична конвергенція) [7, с. 55].

Підсумовуючи, зазначимо, що моделювання іншомовності як художня стратегія, яка має значний експресивний потенціал, може, принаймні в окремо взятому сучасному літературному творі, відігравати роль своєрідного стилістичного, а до певної міри і композиційного фундаменту, на якому будується авторський текст. Видається цілком імовірним, що в майбутньому роль аналізованої художньої стратегії зростатиме, пропорційно відображаючи нові мовні реалії сучасного світу в усій їх складності та суперечливості. З огляду на це, продовження досліджень із систематизації конкретних мовностилістичних засобів, які використовуються для реалізації вищезгаданої стратегії в конкретних творах, що репрезентують різні національні літератури, видається одним із перспективних завдань сучасної

філологічної науки. До розгляду окремих аспектів цієї проблеми ми плануємо звернутися в наступних публікаціях.

Л і т е р а т у р а

1. *Chabon M.* The Yiddish Policemen's Union [Electronic Resource] / M. Chabon. – Mode of Access : <http://etextread.ru/Book/Read/35326?nP=0>
2. *Gross D. C.* Romanized English-Yiddish Yiddish-English Practical Dictionary / David C. Gross. – [Expanded Edition]. – N.Y. : Hippocrene Books, Inc., 2007. – 146 p.
3. *Beinfeld S.* Comprehensive Yiddish-English Dictionary / S. Beinfeld, H. Bochner. – Bloomington–Indianapolis : Indiana University Press, 2013. – 704 p.
4. *Saperia Ph.* Next Year in Jerusalem [Digital Resource] / Ph. Saperia // Kolot Chayeinu. – Access mode : <http://www.kolotchayeinu.org/node/417>
5. *Meyers H.* Reading Michael Chabon / H. Meyers. – Santa Barbara : ABC-CLIO, 2010. – 130 p.
6. Культура русской речи : [энциклопедический словарь-справочник] / [под ред. Л. Ю. Иванова, А. П. Сковородникова, Е. Н. Ширяева]. – М. : Флинта, 2003. – 840 с.
7. *Ємець О. В.* Стилiстична конвергенція у художньому тексті: прагматичний та концептуальний аспекти / О. В. Ємець // Вісник Житомирського державного університету. – Вип. 62. Філологічні науки. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. – С. 55–58.

Zornitskaya I. V. Моделирование иноязычности персонажей как художественная стратегия в современном англоязычном литературном тексте.

В статье анализируется художественная стратегия моделирования иноязычности персонажей, рассматриваемая как гибридный, лексико-грамматико-стилистический феномен. Разработан ряд принципов для классификации речевых средств, употребляющихся с целью реализации вышеупомянутой стратегии. Утверждается, что иноязычность персонажа может проявляться в виде элементов прямой речи на фоне относительной лексико-грамматической и/или стилистической нейтральности соответствующего микроконтекста, специально акцентироваться автором в составе ремарок или функционировать как единый комплекс первых и вторых. Кроме того, в составе как персонажной, так и авторской речи выделен ряд явлений низшего порядка, природа каждого из которых детерминирована конкретным типом преимущественно употребляемых речевых средств.

Ключевые слова: иноязычность, моделирование, художественная стратегия, гибридный лексико-грамматико-стилистический феномен.

Zornytska I. V. Modelling of foreign-language characters as artistic strategy in modern English-language literary text.

The article examines the art modelling strategy of foreign-language characters, regarded as a hybrid, lexical, grammatical and stylistic phenomenon. A number of guidelines for the classification of speech means has been used for the purpose of realization of above-mentioned strategy. It has been alleged that foreign-language character can be manifested in the form of elements of direct speech on the background of relative lexical and grammatical and / or stylistic neutrality corresponding microcontext specially accented by the author as part of remarks or to function as a single set of first and second. In addition, as a part of character, the author's speech has highlighted a number of lower-order phenomena, the nature of which has been determined for each specific type of used advantageously speech means.

Keywords: foreign-language, modelling, artistic strategy, hybrid lexical, grammatical and stylistic phenomenon.